

Tretji del Letopisa obsega »Poročilo o delovanju S. Š. M. leta 1914, ki ga je sestavil tajnik prof. M. Pirc. — V črtem delu navaja tovariš Jakob Dimnik upravni odbor in skupni pregled društvenikov S. Š. M. Društveniki so navedeni le številoma (Koroško 16, Kranjsko 386, Stajersko 546, Goriško 329, Istra 46, Trst 78; skupaj 1401); pač pa so poverjeniki zapisani imenoma. — V petem delu je priobčen za znamek dozdej izdanih in založenih knjig S. Š. M., ki ga je uredil tovariš Jakob Dimnik. Stiri strani drobnega tiska navajajo 54 različnih društvenikom izdanih knjig in četvero posebe založenih del! Pač lepo izpričevalo uspešnega in smotrenega delovanja! — Letopis zaključuje običajno odborovo naznanilo.

USODA UČITELJEV V VOJNI.

Ljudskošolskih učiteljev iz Bosne in Hercegovine je v vojni 82. — Učiteljev trgovskih in srednjih šol iz Bosne in Hercegovine je pod orožjem 26. — Izza zadnjega izkaza je padlo čeških učiteljev 178, ranjenih pa je 556. — Nemških učiteljev s Češke je padlo 160, ranjenih je 382. — Ogrskih učiteljev je v vojni 5000. Od teh jih je padlo 41, ranjenih je 206. Sedaj je ogrski naučni minister izdal naredbo, da so učitelji v starosti od 38. do 42. leta oproščeni. — Francoska vlada je svoje učitelje poslala na njihova službena mesta, da v svojih šolskih občinah zapišejo vse, kar se je tamkaj dogodilo, odkar je izbruhnila vojna. Vsi ti zapiski bodo pozneje natisnjeni v posebni knjigi.

PREDČASNA OPROSTITEV VAJENCEV.

Dne 20. maja se je razglasila cesarska odredba z dne 17. majnika 1915, ki določa, da se učna doba tistih vajencev, ki so povodom sedanjega vojnega stanja kot črnovojniki pritegnjeni črni vojski, smatra za končano, če so se učili vsaj dve leti, preden so odrinili v vojaško službo.

SLUŠATELJI PRAVA.

ki naj bi kmalu napravili državne izkušnje in ki čakajo na poziv v črno vojsko, smejo napraviti izkušnje izjemoma neposredno prej, ko morajo pod orožje, in sicer izjemoma še prej, preden se konča semester. Podrobnosti se zvedo pri dekanatih pravnih fakultet.

MEDNARODNA »RDEČA ZVEZDA«.

Švicarska društva za varstvo živali nameravajo ustanoviti takozvano mednarodno »Rdečo zvezdo«, ki bo imela isto nalogo za v vojni ranjene in obolele živali, kakor »Rdeči križ« za vojake. Na mednarodni konferenci, ki se sestane dne 24. julija v Ženevi, bo predlagano, da naj se zaprosi švicarski zvezni svet, da naj prevzame in prične akcijo za ustanovitev te institucije po mednarodnih pogodbah.

IZVEN ITALIJE BIVAJOČI ITALIJANI.

Graška »Tagespost« posnema po listu »Nowa Reforma« statistiko izven Italije bivaajočih Italijanov. Po zadnjem ljudskem štetju je v Avstriji 768.000 Italijanov, od teh na Tirolskem 368.000 (na 561.000 pripadnikov drugih narodnosti), na Tržaškem 119.000 (na 111.000 drugih), na Goriškem 90.000 (na 117.000 drugih), v Istri 147.000 (na 256.000 drugih). V zadnjih treh deželah so Slovenci v premoči, in sicer jih je na Goriškem 155.000, v Trstu 57.000, v Istri 223.000. Na Francoskem živi 1.100.000 Italijanov, od teh na Savojskem nad 500.000, na Korziki 300.000, v Tunisu 125.000 (proti 35.000 Francozov). V Švici je nad 300.000 Italijanov, od teh samo v kantonu Tešin 156.000.

POSLANEC DOBERNIG O NOVI UREDBI V AVSTRIJI.

Koroški poslanec Dobernig je bil te dni na letnem zborovanju solnograške nemško-svobodomiselnih narodne zveze in je podal programatično izjavo za novo uredbo Avstrije. Misliti je na novo dogradnjo Avstrije. Z delom za reforme bo-

dočnosti je treba začeti takoj. Nepremično podlago mora tvoriti tesna zveza med ljudstvom, državo in dinastijo, ki predstavlja nerazdružljivo celoto. Na taki podlagi moremo zgraditi pomlajeno Avstrijo, v kateri se dragocene moči, ki so šele v časti vojne prišle do veljave v vsej veličini, morejo smoteno porabiti in se ne smejo več razcepljati, kakor so se poprej. Ne glede na druge temeljite obnovitve bo nujno potrebna reforma uprave in parlamenta. Pri poslednji pa treba ohraniti načelo splošne volilne pravice. Med najvažnejše naloge prihodnje Avstrije sodi skrb za izpopolnitev vojske in za ojačenje gospodarske samooskrbe, kakor delo za stabiliziranje razmerja do Ogrske, in slednjič: čim tesnejša gospodarska zveza med monarhijo in nemško državo.

ZA STIKE MED OGRSKIMI IN AVSTRIJSKIMI PARLAMENTARCI.

Madjarski list »Az Est« priobčuje razgovor svojega poročevalca s predsednikom avstrijske poslanske zbornice Sylvestrom, ki je rekel:

Za vse slučaje bi bilo koristno in smoteno, ako bi ogrski in avstrijski parlamentarci prihajali na neobvezne sestanke v svrhu izmenjavanja idej.

Odkrito priznava, da je pripravljen poprijeti tozadevno iniciativo, posebno še, ako bi vedel za gotovo, da se ta ideja ugodno sprejme v ogrskem političnem svetu. Dr. Sylvestr je zlasti gospodarska vprašanja označil kot taka, da bi mogla biti predmetom takih razgovorov. Uravnava gospodarskega razmerja med Avstrijo in Ogrsko bi se mogla vršiti ob veliko ugodnejih predpogojih, nego kdaj poprej. Posebno v vprašanjih bodoče trgovinske politike glede balkanskih držav bi bila taka izmenjava jako primerna.

»NEMŠKO-ČEŠKI ODBOR«.

na Dunaju je izdal nastopni proglas: Somješčani! Bolj nego kdaj je pridobila na pomenu beseda Palackega, da bi morali Avstrijo ustvariti, ako bi je ne bilo. Veliki čini naše vojske zbuja tudi v omahujočih in neodločnih zopet vero, da spoznavajo, da le svobodno združenje germanstva in slovanstva more nuditi vsej kulturni skupnosti osvoboditev od strahu za obstanek temne reakcije in sovraštva med ljudmi. Prišel je čas, ko morata oba naroda, podobno razdvojenima bratoma, začeti, da ne bosta videla drug na drugem, kar je slabega, marveč, kar je dobrega ter da bosta dajala človeški slogi prednost pred čuvstvom neprijaznosti. Ko jih je pozval cesar, so stali vsi narodi Avstrije za njim, sedaj pa je prišel dan, ko naj tudi doma stoji drug drugemu ob strani. Zmirite se! Sledite zastavi kulturnega človeštva! Potrebujete skupne državne zveze, in skupnost potrebuje vašega sodelovanja. Slovanska duša — osvesti se! V veden znak za to pozivlja proglas na podpisovanje vojnega posojila in je za nemško-češki odbor podpisan dr. Henrik Herbatschek, odvetnik na Dunaju.

NAŠA UPRAVA NA RUSKEM POLJSKEM.

Iz glavnega poročevalskega stana poročajo: Najvišje armadno povelje je izdalo dnevno povelje, ki se bavi z ustanovitvijo vojaških guvernementov v zasedenih pokrajinah Ruske Poljske. Po tem povelju se bo iz sedanjega upravnega

okolja enega armadnega etapnega poveljstva z okraji Dombrova, Oklusz, Miechov, Wloszczowa, Pinczow, Stopica in Kielce ustanovil c. in kr. vojaški guvernement Kielce, iz sedanjega upravnega okolja armadnega etapnega poveljstva Noworadomsk, Petrikov, Opoczno in Konskie c. in kr. vojaški guvernement Petrikov. Sedež vseh uradov bo v vojaškem guvernementu Kielce začasno Miechov, pozneje Kielce, v vojaškem guvernementu Petrikov pa glav. mesto tega guvernementa. Oba vojaška guvernementa sta direktno podrejena najvišjemu armadnemu poveljstvu, oziroma najvišjemu etapnemu poveljstvu.

RESNA STATISTIKA.

Zadnji statistični zvezek, ki jih mesečno izdaja ogrski statistični urad, kaže žalostne pojave v letu 1914. Število porok je bilo znatno manj, nego v poslednjih treh letih in zaostaja daleč za povprečnim številom zadnjih treh let. (149.154 nasproti 195.030 v letu 1913, 182.373 v letu 1912. in 193.482 v letu 1911.). Temu padanju je vzrok vojna. Ali več skrbi dela nazadovanje rojstev (74.058 ali 43.3 na tisoč nasproti 735.226 v letu 1913, 182.373 v letu 1912. in 193.482 v letu 1911.). To nazadovanje se v zadnjih treh letih opaža vedno bolj in postaja vedno večje. Sicer so tudi slučajni smrti redkeje, vendar za 2 od tisoč umrljivost večja, nego število rojstev.

VOJNA IN ŠOLE.

»Pester Lloyd« piše: Kakor poročajo iz Aten, so zaradi odredbe italijanske vlade zaprli vse italijanske šole v Carigradu, ne da bi čakali na izkušnje. Profesorji in učitelji teh šol so odpotovali v Italijo. Tudi italijanske šole v Romuniji so prenehale s poukom. — Italijanski kralj je ukazal, da zapro vsa italijanska vseučilišča. — Na južnem Tirolskem so v laškem delu dežele zaprli vse šole, v nemškem delu, v kolikor je prišlo v šole vojaštvo. — V Gradcu ne mislijo predčasno zaključiti pouka na srednjih šolah. V kolikor je v šole prišlo vojaštvo, so dobili nove šolske prostore v zasebnih hišah.

CESARSKA NAREDBA O VOJAŠKI OBLASTI.

Uradna »Wiener Zeitung« prijavlja cesarsko naredbo z dne 23. maja 1915 glede prenosa pravic politične uprave. Glasilo se: Na podlagi § 14. državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867., drž. zak. št. 141. določam: Najvišjemu zapovedniku za vojne operacije proti Italiji določenih delov oborožene sile je dano dovoljenje, da sme v pokneženi grofiji Tirolski, v deželi Predarlški, v vojvodinah Solnograški, Štajerski, Koroški in Kranjski, v pokneženih grofijah Goriški in Gradiščanski, v mejni grofiji Istri in v mestu Trstu z njegovim ozemljem vred v varstvo vojaških interesov v območju politične uprave, v okviru političnim deželnim šefom pristojnega delokroga izdajati navedbe in dajati povelja in tiste, ki so jih dolžni storiti, k temu prisiliti. Če najvišji zapovednik to pravico porabi, mora zaukazane odredbe takoj naznati političnemu deželnemu načelniku. Politiki deželni šefi, njih podrejene politične in policijske oblasti kakor občinski predstojniki so dolžni, take navedbe in ukaze najvišjega zapovednika točno izpolnjevati in se po njih ravnati. Cesarska naredba stoji v veljavo na dan razglasitve. Z izvedbo je poverjeno skupno ministrstvo.

Dunaj, 23. maja 1915.

Franc Jožef I. r.

Stürgkh I. r., Hochenburger I. r., Forster I. r., Trnka I. r., Zenker I. r., Heinold I. r., Hussarek I. r., Schuster I. r., Engel I. r.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA »RDEČI KRIŽ«.

Učiteljice in učenke dekliške ljudske šole v Ribnici na Dolenjskem so nabrale 266 K; neimenovan nadučitelj svoji podružnici 12 K; skupaj 278 K.

V zadnji številki izkazanih K 26.115:67 Danes izkazanih K 278.—

Doslej nabranih K 26.393:67

Prosimo nadaljnih obvestil, oziroma izpopolnil dosedanjih izkazov!

Josip Kuzminovič.

Dne 25. aprila t. l. je umrl v Zagrebu v bolnici usmiljenih sester Josip Kuzminovič, šolski voditelj v Stari Gradski. Bil je učitelj izrednih kreposti in vrhunski požrtvovalen član svoje učiteljske organizacije, zato zasluži, da se ga tudi slovenski učitelji spominjamo.

Rodil se je dne 13. marca 1883 v Rujevcu, kjer mu je bil oče učitelj. Nižjo realko in učiteljsko je dovršil v Petrinji l. 1901., izpit učne usposobljenosti je napravil l. 1903., l. 1913. pa izpit za meščanske šole. Služboval je v Kumarevu in Dubici, l. 1911. pa je postal šolski voditelj v Stari Gradski.

Preteklega leta mu zbolil in umrl je na sušici ljubljena žena, na isti bolezni zbolil tudi on. Šel se je zdraviti v Primorje, od tam pa je začetkom meseca aprila odšel v bolnico usmiljenih sester v Zagreb. Deset dni pred smrtjo pokliče k sebi predsednika »Saveza hrv. učitelj. društev«, Josipa Kirina, ki mu je izročil svojo oporo, glasečo se tako, da ostavlja vse svoje imetje — t. j. zavarovalno polico, poštvo, knjižnico, perilo, obleko, sploh vse, kar je v njegovem stanovanju — z določbo, da »Saveza« osnuje iz tega sklad, ki naj iz njega dobiva podporo na sušici oboleli hrvatski učitelji in učiteljice.

To plemenito poslednje dejanje zagotavlja Josipu Kuzminoviču časten spomin med hrvatskim učiteljstvom. — Tudi mi se časteč klanjamo spomenu plemenitega in zavednega hrvatskega tovariša!

Državljska vzgoja.

Nemški meščanski reformator Damaschke je izjavil na svojih predavanjih, ki jih je imel nedavno:

Sedaj obstoji državni socializem, ali v mirnih časih pride do občinskega socializma, kakor si ga nismo nikdar mislili. Ali državni in občinski socializem sta samo tedaj resnični kulturni napredek, ko se meje jasno in razločno začrtajo. Državni socializem prehaja v nevarnost za osebnost svobodo, za razvoj industrijskih moči, za opravičene samosvoje interese poedinca, če se ne potegnje povsem jasno in ostro meje med socializmom in pravom poedinca, kjer se po njihovi naravi morajo začrtati. Ta meja leži tam, kjer kak monopol je ali ni naraven, kjer more ali ne more biti.

Mati vseh monopolov je površina zemlje, ki na njej živimo in delamo vsi in kjer moramo biti pokopani, ko je to življenje prišlo h kraju — tla in gruda, iz katere klije vse življenje. V čigar rokah je gruda, ta odloča o ljudeh, ki morajo živeti na njej. Velika usoda, ki po njej trpimo vsi in po kateri Anglija pogine, je v tem, da se z zemljiščem postopa kakor s katerimkoli blagom, ki ga morejo ljudje producirati in transportirati, kolikor hočejo, ker se je to, kar je Bog kakemu narodu enkrat dal, cesar nobeno človeško delo ne more raztegniti, ta gruda, ta domovina pod našimi nogami ponižala na predmet trgovine, umazanega kupčevanja, izčrpanja, zlorabe. Pri nas v Berlinu je prišlo že tako daleč, da je bilo od dveh milijonov ljudi, ki žive v ožjem Berlinu, le še 9000 lastnikov zemlje, a od teh je bilo devet desetih upraviteljev hipotekarnih bank. Polovica vseh stanovanj v Berlinu je le z eno sobo.

Ko so v šoli prepevali pesmi o domovini, je moral učitelj pokazati na nazorni sliki, kaj je to — domača streha! Da ta domovina ne sme biti samo last nekoliko zemljiščnih družb ali velikih bank, deloma z vnanjim kapitalom, ampak da je nekaj drugega, kar se mora postaviti pod zasebno pravo: to je menda največje, česar se nadejamo od te vojne. To je državljanska vzgoja!

Književnost.

Turci pred táborem u sv. Tylu. Depisná povest. Sepsal Julius Slapšák. — Spis byl významněn čestnou obecní radou města Lublane. — Ze slovinšského preložil Adolfs Šustr. — Velké Meziříčí, Nakladatelství Aloise Šaška, knihtiskárna. — Tako se glasi češki prevod Slapšakove povesti »Turci pred Svetim Tilmom«, ki je sedaj izšla v 17. zvezku zbirke »Prostí obrázková knihovna pro českou mládež«. — Med besedilom so natisnjene podobe iz slovenskega originala. — Cena zvezku je 40 vin. — Hvalježi moramo biti prijatelju Adolfu Šustru, da seznanja češko mladež z najboljšim proizvodom naše mladinske literature.

Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom.

NB. Občno vzgojeslovje. — Sestavil Viktor Bežek.

Ravnatelj Viktor Bežek vztrajno in z nezmanjšano energijo nadaljuje svoje delo, ki je pač edino te vrste v slovenskem poljudno-znanstvenem slovstvu. — Knjiga ne kaže samo, da pisatelj popolnoma obvlada predmet, ampak dokazuje tudi, da obravnava vsako poglavje s tisto ljubeznijo in vnemo, ki napravlja na videz še tako abstraktna in pusta vprašanja tudi laiku simpatična in umljiva. Zato je, recimo, poglavje o domači vzgoji zlata vredno. Pa tudi vsi drugi odstavki pričajo, kako se da neobgledna vzgojeslovje popularizirati, da pride do zbregega imena, veljave, umevanja in — kar je glavno — uvaževanja.

O tej Bežkovi knjigi piše Simon Dolar v 2. zvezku letošnje »Vede«: »Z velikim zanimanjem in užitkom sem čital knjigo. Primerjal sem jo z raznimi knjigami enake vrste in reči moram, da srečno in uspešno tekmuje z njimi. Pisatelj nam je podal v tem snopiču samostojno

delo, ki se ne naslanja na ta ali oni »vzor«. Zbral je v njej ogromno gradivo v tako lepem, lahko umljivem slogu, da knjigo težko odložiš, dokler je nisi prečital. Poučarjam, da se Bežek ni odtgnil nobenemu modernemu pedagoškemu problemu. Upošteval je s spretno roko zdravo jedro različnih vzgojnih smeri, kakor so intelektualizem, naturalizem, socializem, politizem, individualizem, etizem in estecizem, ter uvažuje vzgojni ideal: harmonsko vzgojo. Teorija in praksa sta v lepem skladu. Koliko navodil za vzgojevalce in vzgojevalke, za učitelje in roditelje — posebe še za naše razmere — prava ljudska knjiga! Ni mi treba posebe priporočati dobre knjige, saj se sama najbolje priporoča. Opozoril bi samo naše starše, naj jo s pridom čitajo in si prilaste obilo njenih zlatih nauk. Knjiga me navdaja z najboljšo nado, da bo i ostali del Bežkovega »Vzgojeslovja« — didaktika in zgodovina — tvoril dragocen knjižni zaklad.

Od ocenjevalca Dolarja izrečeno opozorilo naj udeležiti naše učiteljstvo, ki ima največ prilike, da prihaja v dotiko s starši. Potem bo dobra Bežkova knjiga rodila tudi dober sad!

—t—l.